

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 94(497.11)“1915“+327(497.11:410)“1915“ Српска политичка мисао
број 1/2016
Оригинални научни рад год. 23, vol. 51
стр. 239-251

Милош О. Ковић

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

АДМИРАЛ ЕРНЕСТ ТРУБРИЦ: УЗРОЦИ СРПСКОГ ПОРАЗА (1915)*

Сажетак

У српској политичкој традицији постоји представа о не-солидности српских ратних савезништава са западним великим силама, посебно о нелојалности Велике Британије у Другом светском рату. У време Првог светског рата Срби су веровали да је главни узрок слома из 1915. била неспремност Британије, Француске и Русије да јој на време притекну у помоћ. У овом тексту истражује се шта о томе каже британски адмирал Ернест Трубриц, који је командовао савезничким јединицама у одбрани Београда 1915, заједно са српском војском прешао Албанију, и био командант луке Медове, преко које су у децембру 1915. и почетком јануара 1916. снабдевани и спасавани српски цивили и војска. Трубриц, који је до данас остао скоро заборављен у српској култури, био је одлично обавештен сведок и добар посматрач. Иза себе је оставио свакодневно вођен приватни дневник и низ

* Овај рад настао је у оквиру истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Историја политичких идеја и институција на Балкану у 19. и 20. веку*. Аутор има пријатну дужност да захвали на помоћи у сакупљању грађе екипи филма *Срби на Крфу* Радио телевизије Србије, као и потомцима Ернеста Трубрица, господину Томасу Трубрицу и сер Тому Трубрицу.

извештаја које је поднео надређенима у британском Адмиралитету. То су и главни извори на основу којих је написан овај чланак.

Кључне речи: Трубриц, Савезници, Велика Британија, Србија, Албанија, Први светски рат, повлачење, 1915

I

Адмирал сер Ернест Чарлс Томас Трубриц (1862-1926) је, све до појаве једног краћег огледа Драгољуба Р. Живојиновића (2005),¹⁾ у српској стручној литератури остао скоро сасвим непознат. У оквиру чланка посвећеног Британској поморској мисији у Србији из 1915, о Трубрицу је, потом, писао и Бранко Богдановић.²⁾ Англосаксонски истраживачи су, међутим, одавно учили значај Трубрицове мисије у Србији и Албанији 1915-1916. У својим темељним поморским историјама Првог светског рата, помиње га Пол Халперн.³⁾ Најпотпунији осврт на Трубрицову мисију у Србији и Албанији 1915-1916. ипак је дао Чарлс Е. Џ. Фрајер. Он је, штавише, у својој књизи *Уништење Србије 1915*, у виду додатка, објавио део Трубрицових дневника који се односи на време од 18. октобра 1915. до 19. јануара 1916. године.⁴⁾

Познато је да је адмирал Трубриц био командант Британске поморске мисије у Србији, која је, од фебруара до октобра 1915. године, у време покушаја Савезника да заузму Галиполе, спречавала Немачку и Аустро-Угарску да Дунавом пошаљу помоћ савезничкој Турској. Знало се, такође, да је са српском војском прешао Албанију, и да је у децембру 1915. и јануару 1916. био командант луке у Медови. Ту је био задужен за бригу о транспортима хране и за евакуацију српских избеглица, рањеника и припадника страних мисија.⁵⁾ Медову је напустио 19. фебруара да би се, пре-

- 1) Драгољуб Р. Живојиновић, „Адмирал Ернест Ч. Т. Трубриц: Дневник из Србије 1915“, у Драгољуб Р. Живојиновић, *Надмени савезник и занемарено српство: Британско-српски односи (1875-1941)*, Албатрос Плус, Београд, 2011, стр. 361-367. Први пут објављено у часопису *Братство*, Друштво Светог Саве, Београд, 9/2005, стр. 81-89.
- 2) Бранко Богдановић, „Британска војно-поморска мисија у Србији 1915“, *Историјске свеске*, Андрићев институт, Андрићград, 15/2015, стр. 18-23.
- 3) Paul G. Halpern, *The Naval War in the Mediterranean: 1914-1918*, Routledge, London and New York, 2016, pp. 205-227; Idem., *A Naval History of World War I*, Routledge, London and New York, 1995, pp. 56-57, 152-159, 261-275.
- 4) Charles E. J. Fryer, *The Destruction of Serbia in 1915*, Columbia University Press, New York, 1997. Вид: „Appendix: Rear-Admiral Troubridge's Serbian Journal“ (даље: TSJ), Исто, стр. 133-241.
- 5) Милан Ђ. Недић, *Српска војска на албанској Голготи*, Штампарска радионица Министарства војске и морнарице, Београд, 1937, стр. 198-206.

ко Италије, вратио у Британију. Адмирал Трубриц је, међутим, на позив регента Александра Карађорђевића, већ септембра 1916. стигао на Солунски фронт, да би, у својству регентовог саветника, са Србима ушао у ослобођени Београд и 1. децембра 1918. присуствовао проглашењу Краљевине СХС.⁶⁾

У српској историографији остале су, међутим, недовољно познате две важне чињенице о мисији адмирала Трубрица. За време напада на Београд, од 6. до 8. октобра 1915, Трубриц је командовао главнином артиљеријских снага које су браниле град. Српска војска је из Београда, наиме, у септембру 1915, на границу са Бугарском пребацила сву своју тешку артиљерију; само две хаубице задржане су на Топчидеру. Главне артиљеријске снаге Трупа одбране Београда, под врховном командом генерала Михаила Живковића, чинила су, тако, савезничка оруђа: осам британских, три руска и два француска топа. У својим извештајима британском Адмиралитету, Трубриц је писао да су се под његовом командом формално налазили и Французи, али не и Руси, као и да су у пракси све савезничке јединице у Београду признавале његово старешинство. Уз то, под командом адмирала Трубрица налазило се и 567 српских официра и војника; поред осталог, српски официри командовали су савезничким батеријама. Трубриц се из Београда повукао 8. октобра, пошто су два британска топа и сва руска и француска артиљеријска оруђа уништена у борби.⁷⁾ Остале британске батерије, под командом поручника Чарлса Лестера Кера, наставиће да учествују у борбама све до коначног уништавања српске артиљерије у Метохији, пред полазак у Албанију, крајем новембра 1915. године.

Још важнија је била улога адмирала Ернеста Трубрица у одустајању српске Врховне команде од евакуације из Албаније преко луке у Медови. Тврдио је, наиме, да је она била сувише опасна за тако велику операцију. Била је преблизу Котора, одакле су непријатељске подморнице стизале за сат, а хидроавиони за пола сата. Њене воде биле су тада већ препуне олупина потопљених савезничких бродова. Била је превише плитка, због чега су чамци морали да дуго плове до далеко укотвљених бродова. Коначно, Медова је била запуштено село, без кеја и уређене обале, без услова за било каква озбиљнија укрцавања. Преморени Срби

6) Д. Р. Живојиновић, „Трубриц“, 367.

7) The National Archives (даље: TNA), Admiralty (даље: Adm.), Serbia, 137/1141, Rear Admiral Troubridge – The Secretary of the Admiralty, Belgrade, 10 July 1915; Исто, 21 August 1915; Исто, 4 October 1915; Исто, 19 October 1915.

су, међутим, одбијали да крену на марш кроз мочваре, према Драчу и Валони. И француски генерал Пијарон де Мондезир, који је од 1. јануара 1916. преузео на себе сву бригу о српској војсци у Албанији, тражио је да почне евакуација из Медове. Мондезир је, међутим, у разговору вођеном 12. јануара, коначно прихватио мишљење Трубрица и одустао од Медове.⁸⁾ Потапање брода *Бриндизи* са црногорским добровољцима из Америке, убрзало је покрет Срба ка Драчу и Валони; кључан је, наравно, био пад Црне Горе и продор трупа Аустро-Угарске ка Скадру. Има мишљења да је, својим упозорењима на опасности које су вребале у Медови, у јануару 1916, адмирал Ернест Трубриц спасао српску војску од сигурне пропасти.⁹⁾

Ко је био адмирал сер Ернест Трубриц? У најкраћем, потицао је из породице која је првог адмирала и наследну титулу баронета добила у време Нелсона и Наполеона. Трубрицови прадеда, деда и син били су адмирали. Отац, пуковник, тешко је рањен у Кримском рату. Још од доба школовања у поморској академији, Ернест Трубриц је био близак принцу, потоњем краљу Џорџу V. Трубриц је био човек пријатне спољашњости, образован и духовит. Поред службе на мору, био је поморски аташе у Бечу, Мадриду и Токију. Од 1910. обављао је дужност секретара Првог лорда Адмиралитета, а 1912. је постављен за шефа тек основаног Ратног штаба. Први светски рат дочекао је као контра-адмирал и командант ескадрона крстарица у Средоземљу. Пошто је у августу 1914, на основу нејасно издатог наређења Винстона Черчила, Првог лорда Адмиралитета, без борбе пропустио немачки бојни брод *Гебен* из Јадрана у источно Средоземље, био је предат војном суду. Иако је ослобођен свих оптужби, више није службовао на мору; Черчил му је, у јануару 1915, у очигледној намери да га понизи, рекао да га шаље у Србију, али да ће он то „можда пожелети да одбије, јер је то на првој борбеној линији“¹⁰⁾. Задатак Трубрицове поморске мисије био је да на Дунаву, док су се савезници искрцавали на Галипољу, артиљеријом, минама и торпедима спречава дотурање помоћи Турској.¹¹⁾

8) Исто, 29 January 1916; 7 December – 13 December 1915, TSJ, 188-199.

9) Ch. E. J. Fryer, *The Destruction of Serbia*, pp. 1-2, 28, 120, 133.

10) Исто, 27.

11) Paul G. Halpern, 'Troubridge, Sir Ernest Charles Thomas (1862-1926)', *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press, 2004, <http://www.oxforddnb.com/view/article/36563>, (accessed 19 Nov 2004).

II

Мисија адмирала Трубрица међу Србима у Првом светском рату захтева посебно, темељно истраживање. Овде ће бити проучено само једно, важно питање: како је Трубриц видео узроке слома Србије 1915. године? Срби су, наиме, тврдили да су их Британија, Француска и Русија напустиле и препустиле милости непријатеља. Такво тумачење, удружено са искуствима са Великом Британијом, као савезником из Другог светског рата, до данас је постало одређена врста политичке традиције међу Србима. Да ли је, дакле, овај прворазредни сведок борби, повлачења и Албанске голготе из 1915-1916, који је у Србији научио и српски језик, делио мишљење Срба да су Савезници били одговорни за њихов слом?

Ово питање дотакнуто је у огледу Драгољуба Живојиновића, написаном на основу увида у делове Трубрицових дневника који се односе на повлачење кроз Србију.¹²⁾ Ми ћемо се њиме подробније позабавити, и то на основу целине дневника, укључујући делове посвећене повлачењу кроз Албанију и евакуацијама из Медове, које је Чарлс Фрајер објавио, као и оне који се, необјављени, чувају у лондонском „Империјалном ратном музеју“.¹³⁾ Искористићемо, уз то, и Трубрицове службене извештаје Адмиралитету, који се чувају у британском „Националном архиву“.

Срби су, наиме, знали да су се, уочи напада, 5. октобра 1915, нашли у врло тешком положају. Савезници су их спречили да у септембру 1915. нападну Бугарску; бугарски напад у леђа Србије, док се буде бранила од Немачке и Аустро-Угарске, био је сада само питање времена. Једина нада полагана је у савезнике. Рачунало се да ће се њихове снаге, искрцане у Солуну, спојити са Србима, спречити бугарско пресецање вардарске комуникације, омогућити одбрану Србије или евакуацију српске војске. Знало се да је у владама Британије и Француске било утицајних министара који су, већ од јесени 1914, суочени са утврђивањем борбених линија на Западу, захтевали да се, у садејству са Србијом, савезници окрену Дунаву и избацивању Аустро-Угарске из строја. Уместо тога, одлучено је, међутим, да се нападне Турска и да се крене у искрцавање на Галипољу.¹⁴⁾

12) Д. Р. Живојиновић, „Трубриц“, 365-366.

13) Imperial War Museum Collections (даље: IWM), Troubridge Manuscripts (даље: Troubridge MSS), Diaries.

14) Драгољуб Р. Живојиновић, *Невољни ратници: Велике силе и Солунски фронт 1914-1918*, Завод за уџбенике, Београд, 2008, 1-119.

У марту, априлу и мају 1915. Британци су, истина, проучавали ток Дунава и могућности искрцавања на његовим обалама. О томе је тражено мишљење и самог адмирала Трубрица; он је ову идеју више него горљиво подржао.¹⁵⁾ Све је, међутим, остало на томе. Трубриц је, без успеха, тражио да му се пошаљу монитори, који би променили однос снага на Дунаву и Сави, противавионска артиљерија, и појачање у људству (имао је око 50 британских артиљераца и инжињераца).¹⁶⁾ У извештају Адмиралитету од 10. јула 1915. тврдио је да ће судбина Константинопоља бити одлучена на Дунаву. Уверавао је надређене да ће Немачка и Аустро-Угарска сигурно покушати да потпуно овладају овом реком, како би могле да несметано шаљу помоћ Турцима; због тога ће Србија бити нападнута, и то пре новембра и почетка озбиљнијих падавина.¹⁷⁾

Пошто су у Лондону и Паризу схватили да је операција на Галипољу потпуно пропала, француске и британске трупе коначно су почеле да се искрцавају у Солуну. Истог дана, 5. октобра 1915, почела је корекција артиљеријске паљбе по Београду, да би сутрадан почео општи напад на Србију. Бројност савезника у Солуну никада неће достићи 150.000, што је српска Врховна команда сматрала минимумом потребним да би се помогло Србији. Војни кругови Британије и Француске потрошили су снаге, време и стрпљење на Галипољу; од почетка су били против слабљења Западног фронта због Србије и Балкана.¹⁸⁾ Ни напад Бугарске на Србију 14. октобра није их натерао на јачање трупа у Солуну и одлучан продор ка Србима; с друге стране, српска Врховна команда определила се за повлачење, под борбом, ка југу и савезницима. Бугари су, међутим, већ 19. октобра заузели Велес и пресекли вардарску комуникацију.¹⁹⁾

III

У Трубрицовим дневничким записима стално су се понављала два мотива, два уверења, за које ће се временом показати

15) TNA, Adm., Serbia, 137/1141, J. F. Parry, Hydrographer, Report on the River Danube from Budapest to Braila, 26 March 1915; Исто, Notes on the Transport of Military Forces to Serbia, 25 March 1915; Исто, The Secretary of the Admiralty – Admiral Troubridge, London, 3 April 1915; Исто, Rear Admiral Troubridge – The Secretary of the Admiralty, Belgrade, 14 May 1915.

16) Исто, 9 May 1915; Исто, 7. June 1915; Исто, 19 September 1915.

17) Исто, 10 July 1915.

18) Д. Р. Живојиновић, *Невољни ратници*, стр. 97-119.

19) Живко Г. Павловић, *Рат Србије са Аустро-Угарском, Немачком и Бугарском 1915. године*, САНУ и Научно дело, Београд, 1968, стр. 28-41.

да су били две заблуде. Надао се да ће савезници ипак помоћи Србији. Када се то није догодило, очекивао је да ће се Србија, опкољена, окупирана, напуштена, предати. О томе је писао у октобру, у Њуприји, на почетку повлачења, и у децембру 1915, када је са Србима већ стигао до Скадра.²⁰⁾ У вези с тим био је низ Трубрицових критичких опаски о карактеру Срба, прожет културним и класним предрасудама.²¹⁾ Оне су настајале у напетим условима пораза, физичких напора, опште раздражености и бриге за сопствену безбедност; да је стигао да дневнике приреди за штампу, или да је на основу њих написао мемоаре, Трубриџ би их, по свој прилици, изоставио. Његови јавни наступи били су пуни поштовања и дивљења за Србе.²²⁾ Такве примедбе су међутим, учиниле Трубрицове дневнике искренијим, занимљивијим и за историчаре кориснијим штивом од уобичајених, пригодних публикација.

Када је 22. октобра од британског војног аташеа при српској Врховној команди, пуковника Џорџа Филипса, сазнао да су Бугари заузели Велес и Врање, и да британске и француске трупе не крећу из Солуна „због нејасног става Грчке“, Трубриџ је закључио „да смо овде усред чељусти крчкалице за орахе и да очигледно само Бог зна шта ће од тога да проистекне“.²³⁾ Већ тада је почео да наслућује шта ће се догодити: „Бојим се да су француске и енглеске трупе сувише малобројне и да сувише касне, што не само да није новина у нашој историји, него је то веома стара прича.“²⁴⁾ Србију су, како је веровао, могли да спасу само покрет Савезника ка северу и брзи упад Русије преко Румуније у Бугарску. У противном, Србија ће, „после пристојне борбе“, „када схвати да се помоћ Савезника није материјализовала, одустати, постати неутрална и онда – шта ће се догодити с нама?“²⁵⁾ Већ сутрадан, Трубриџ је, пошто је сазнао да је пало и Скопље, забележио: „Јадна мала Србија; веровао сам да ћемо стићи на време да је спасемо, али сада сумњам у то; тако смо лежерни...“²⁶⁾ Адмиралове белешке биле су препуне критичких опаски о Срби-

20) 22 October 1915, TSJ, p. 140; 17 December 1915, Исто, p. 204.

21) Д. Р. Живојиновић, „Трубриџ“, 362-363.

22) Вид. Др Џ. Холанд Роуз, *Раме уз раме*, Универзитетска штампарија, Оксфорд, 1918, стр. 19.

23) 22 October 1915, TSJ, pp. 139-140.

24) Исто, p. 140.

25) Исто.

26) 23 October 1915, Исто, p. 141.

ма, али је сада већ био одређенији по питању одговорности за оно што се догађало: „Тешко је разумети зашто су наши ‘стручњаци’ код куће дозволили да ситуација постане тако драматична“.²⁷⁾ Он и Филипс су, после дешифровања, са неверицом прочитали телеграм Министра рата, генерала Херберта Киченера, у коме их је овај, очигледно се уздајући у отежане климатске услове за ратовање, питао какво ће време бити у Србији у новембру. Трубриц је огорчено записао: „Човек би помислио да је о томе могао да се распита и у српском посланству у Лондону. И све то у тренутку када смо већ месец дана угрожени и када нас ништа осим бројне војске и тешке артиљерије не може спасти!“²⁸⁾ „Стање је веома лоше и ужасно је да никакве мере нису предузете да би се помогло Србији, од када је, почетком септембра, почело прикупљање непријатељских снага“ – закључивао је Трубриц, упорно тврдећи да је предаја Срба била само питање времена.²⁹⁾

Адмирал је, међутим, у разговорима са Србима морао да понавља да ће помоћ сигурно стићи и да не смеју да се предају. У Крушевцу их је 27. октобра уверавао да ће им „за две до три седмице“ у помоћ притећи око 100.000 Француза и око 50.000 Енглеза, и да би предаја значила пропаст свих њихових напора и идеала.³⁰⁾ Трубриц као да је временом и сам поверовао у своје тврдње и почео да се изнова нада у савезничку помоћ. То се све више примећивало упоредо са повлачењем и све безизлазним положајем српске војске. У Рашкој је 5. новембра забележио да се Савезници, под командом генерала Мориса Сараја, приближавају Скопљу, а да Руси бомбардују Варну.³¹⁾ Два дана касније поверовао је да Србима убрзаним маршем стиже у помоћ једанаест савезничких дивизија.³²⁾ Потом је записао да су се Срби састали са Французима код Скопља.³³⁾ У Призрену, усред општег пораза и метежа, Трубриц и вечито сумњичави Филипс су чак поверовали у гласину да су Британци ушли у Скопље, и то на челу са самим Киченером.³⁴⁾

27) Исто.

28) Исто. Вид. и Д. Р. Живојиновић, „Трубриц“, стр. 366.

29) 24 October 1915, TSJ, p. 142.

30) 27 October 1915, Исто, pp. 146-147.

31) 5 November 1915, Исто, p. 157.

32) 7 November 1915, Исто, p. 160.

33) 10 November 1915, Исто, p. 163.

34) 21 November 1915, Исто, p. 174.

У исто време, како је повлачење одмицало и пораз бивао све извеснији, Срби су према члановима савезничких мисија постајали све хладнији и непријатнији. У Врховној команди владало је мишљење да су Французи, Британци и Руси издали Србију и препустили је судбини. Чак и припадници руског Морнаричког одреда, који су се раме уз раме са Србима борили на Сави и Дунаву, осетили су да би, због отвореног српског непријатељства, било боље да што пре напусте Србију.³⁵⁾ И Британцима су Срби признавали да су се храбро држали у борбама за Београд, али су сада, усред пораза, осећали да су окружени неповерењем и непријатељством. Пуковник Живко Топаловић, заменик начелника Врховне команде Радомира Путника, Филипсу је уљудно објаснио да је српска војска, повлачећи се пред неупоредиво јачим непријатељима, сачувала главнину својих снага да би се спојила са савезницима, али да они нису извршили свој део договора.³⁶⁾ Остали српски официри и војници, међутим, више нису имали ни стрпљења ни такта за савезничке официре. У међусобна оптуживања са њима упуштао се нарочито француски војни аташе, пуковник Пјер Фурније.³⁷⁾

Трубриц је избегавао ове непријатне расправе али је, усред расула и свађа, Србима узвраћао тако што их је у својим дневницима оптуживао за пораз. У Призрену, на врхунцу сукоба, записао је: „Српска Врховна команда се понаша веома лоше према свим странцима и то, како се бојим, чини промишљено. Проширили су вест у војсци, да би прикрили сопствену неспособност и потпуну дезорганизованост, да су за њихов пораз одговорни Савезници, јер им 1) у септембру нису дозволили да нападну Бугарску 2) нису брже притекли у помоћ.“³⁸⁾

Чак и пошто је, са својом пратњом и пуковником Филипом, од Призрена, преко Пуке, до Скадра препешачио албанске врлети и придружио се српској војсци, Трубриц је наставио да очекује да ће се Срби предати.³⁹⁾ У Црну Гору није полагао никакве наде. Краља Николу и његове сараднике описивао је најцрњим

35) Капетан фрегате Иљин – Начелник Генералштаба ратне морнарице, у *Руска војна помоћ Србији за време Првог светског рата. Зборник грађе*, уредили Алексеј Тимофејев и Дарко Кремић, Институт за новију историју Србије, Београд, 2014, стр. 240.

36) 20 November 1915, TSJ, p. 173.

37) 23 November 1915, Исто, p. 174-175.

38) 17 November 1915, Исто, p. 169.

39) 17 December 1915, Исто, p. 204.

бојама, као превртљиве и неискрене људе, и није се изненадио када су признали капитулацију.⁴⁰⁾

Трубриц се, међутим, у Скадру и Медови, у својим дневницима, вратио примедбама на рачун својих надређених. Настављао је да оптужује српску Врховну команду и владу; ипак, изнова се суочио са непостојањем било каквог плана помоћи Србима, који су сада страдали по висовима Албаније, умирали на њеним обалама и чекали да их Аустријанци са севера и Бугари са истока коначно сустигну. Посебно важан био је његов сусрет са регентом Александром 17. децембра у Скадру. После свих занемаривања и оптуживања у Врховној команди, регент га је позвао на вечеру, уручио му орден и почастовао га пријатељством које ће потрајати све до краја Трубрицовог живота. Уз то, Трубриц је сада био обавезан новом дужношћу и одговорношћу према Србима; замољен је да преузме команду над Медовом.⁴¹⁾

У Трубрицовим извештајима Адмиралитету није, наравно, било критика на рачун надређених. Само у једној реченици извештаја који је 9. јануара написао у Медови поменуо је да Срби тврде да су Савезници одговорни за њихов пораз.⁴²⁾ Међу Трубрицовим извештајима налази се, међутим, и непотписан текст на коме је оловком написано „тајно“ и „октобар или новембар 1915“, у коме се предлаже искрцавање британских и индијских колонијалних трупа у Скадру и Драчу. Ту се тврдило да би оне, уз помоћ мула, могле да продру у дубину Албаније, покоре локално становништво и дочекају српску војску, која се спрема да се тим путем повуче ка обали. У закључку се каже: „Све је боље него држање значајних снага у Солуну, које пасивно посматрају српски Седан на подручју између Ниша и Скопља, зато што се сматра да је било какав покрет северно од Солуна недозвољив без активне грчке сарадње.“⁴³⁾

Аустријско немилосрдно потапање бродова који су превозили помоћ, избеглице и војнике на линији Бриндизи – Медова подстакло је Трубрица да се у свом дневнику вајка да је „мучно и помислити“ на то да су пре годину дана Британци били у прилици да заузму Котор, и да су, не учинивши то, омогућили Аустријанцима да их сада понижавају; бригу о Котору Британци су препустили Французима, а они су то пребацили на Италијане

40) 22 January 1916, Исто, p. 235.

41) 17 December 1915, Исто, p. 204; 19 December 1915, Исто, p. 206.

42) TNA, Adm., Serbia, 137/1141, Rear Admiral Troubridge – The Secretary of the Admiralty, San Giovanni di Medua, 9 January 1916.

43) Исто, непотписано, “Oct or Nov 15”, p. 335.

који, опет, нису учинили ништа.⁴⁴⁾ Трубриџ је знао шта је требало чинити. Писао је да је да су удружене британске, француске и италијанске морнарице могле да блокирају которску луку, да разарачима и антиподморничким мрежама заштите Медову, Драч и Валону, да нахране Србе и да их потом пребаце у Солун. Ту им је требало помоћи да коначно крену у ослобођење своје земље. Али, унапред је знао да то неће бити учињено, и да су била узалудна сва његова размишљања о томе, „баш као што су била узалудна и моја упорна уверавања да кључ Балкана нису Дарданели, него Дунав. Једна одлучна савезничка операција из Србије ка Бечу, изведена пролетос, могла је да нас спасе од овога што сада доживљавамо“.⁴⁵⁾ Трубриџ је, са истим огорчењем, писао о томе да се на његове савете није обраћала пажња и да су се страдања Срба и понижавања Савезника могла давно избећи, и на самом крају своје мисије, пред полазак из Медове ка Италији и Великој Британији.⁴⁶⁾

Када се буде вратио међу Србе, у септембру 1916, Трубриџ ће имати сложенију мисију; одржаваће везе између два двора, две војске и неретко сукобљених српских и британских пропагандиста, који су покушавали да утичу на ратни програм Пашићеве владе. У својим дневницима ће наставити да критикује британски војни врх и, далеко мање него раније, српски менталитет. Када би изгубио стрпљење са Србима и са младим српским регентом, понављао је, више за себе, шта је био главни циљ његове мисије: „Кључно је, уосталом, то да они морају да постоје између Тевтонаца и Истока. Због интереса наше политике, морамо да радимо с материјалом који имамо и у томе се састоји цела ствар“.⁴⁷⁾ Али, то је тема за посебан чланак.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

ИЗВОРИ

Imperial War Museum Collections, Troubridge Manuscripts, Diaries.

The National Archives, Admiralty, Serbia, 137/1141.

„Appendix: Rear-Admiral Troubridge's Serbian Journal“, in Charles E. J. Fryer, *The Destruction of Serbia in 1915*, Columbia University Press, New York, 1997, pp. 133-241.

44) 5 December 1915, TSJ, 185.

45) 13 December 1915, Исто, p. 197.

46) 17 January 1916, Исто, pp. 230-231.

47) IWM, Troubridge MSS, Diaries 1918-1919, p. 16. Вид. и: 1 November 1915, TSJ, p. 153.

Роуз, Др Џ. Холанд, *Раме уз раме*, Универзитетска штампарија, Оксфорд, 1918.

Руска војна помоћ Србији за време Првог светског рата. Зборник грађе, уредили Алексеј Тимофејев и Дарко Кремић, Институт за новију историју Србије, Београд, 2014.

ЛИТЕРАТУРА

Богдановић, Бранко, „Британска војно-поморска мисија у Србији 1915“, *Историјске свеске*, Андрићев институт, Андрићград, 15/2015, стр. 18-23.

Живојиновић, Драгољуб Р., „Адмирал Ернест Ч. Т. Трубриџ: Дневник из Србије 1915“, у Драгољуб Р. Живојиновић, *Надмени савезник и занемарено српство: Британско-српски односи (1875-1941)*, Албатрос Плус, Београд, 2011, стр. 361-367.

Живојиновић, Драгољуб Р., *Невољни ратници: Велике силе и Солунски фронт 1914-1918*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.

Недић, Милан Ђ., *Српска војска на албанској Голготи*, Штампарска радионица Министарства војске и морнарице, Београд, 1937.

Павловић, Живко Г., *Рат Србије са Аустро-Угарском, Немачком и Бугарском 1915. године*, САНУ и Научно дело, Београд, 1968.

Fryer, Charles E. J., *The Destruction of Serbia in 1915*, Columbia University Press, New York, 1997.

Halpern, Paul G., *A Naval History of World War I*, Routledge, London and New York, 1995.

Halpern, Paul G., *The Naval War in the Mediterranean: 1914-1918*, Routledge, London and New York, 2016.

Halpern, Paul G., 'Troubridge, Sir Ernest Charles Thomas (1862-1926)', *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press, 2004, <http://www.oxforddnb.com/view/article/36563>, (accessed 19 Nov 2004).

Milos O. Kovic

ADMIRAL ERNEST TROUBRIDGE: THE CAUSES OF THE SERBIAN DEFEAT (1915)

Resume

In the Serbian political tradition there is a general image of the Serbian wartime allies as being selfish and disloyal. It seems that it is rooted in the collective memory of the supposed Churchill's Machiavelian attitude towards the Serbs in the Second World War, as well as in the Serbian experiences with the Western Powers in the recent Wars of the Yugoslav accession. When it comes to the First World War, it is based on the memory of French and British armies

standing in Thessaloniki in 1915, making no serious attempt to help Serbia, watching its army being encircled and defeated by the superior enemy forces. It was, in fact, general opinion among the Serbs in 1915, that Serbia was defeated thanks to the inactivity and selfishness of its Allies.

The main goal of this article is to examine the opinion of Admiral Ernest Troubridge in this question. Relatively unknown to the Serbian historiography, Troubridge was the eyewitness of the first class, since he was the head of the British Naval Mission in Serbia in 1915, the commander of the forces of the Allies during the battle for Belgrade in October 1915, and the commander of the port of San Giovanni di Medua during the early phase of the evacuation of the Serbs from Albania in December 1915 and January 1916. The main sources, from which this article draws its evidence, are Troubridge personal diaries and his official reports to the British Admiralty.

Although Troubridge believed that Serbian authorities, especially its Army Headquarters, were partly responsible for the catastrophe of 1915, his deep personal conviction was that Serbia was left at the mercy of its enemies by its Allies. Moreover, he was personally offended by the fact that British authorities did not take into consideration his warnings that Danube, and not Dardanelles, was the key of victory in the Balkans. According to this, his opinion was that the Serbs were to be used in the Allies' joint attack on Austria-Hungary, and supported in the hard times of the year 1915. His frustration became gradually deeper, since during retreat in 1915 and 1916, in the talks with the disappointed and angry Serbs, he had to defend the official position of Britain and France, and to insist that Serbia was to fight until supposed help comes.

Key words: Troubridge, Allies, Great Britain, Serbia, Albania, The First World War, retreat, 1915

* Овај рад је примљен 19. фебруара 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 23. марта 2016. године.